

גבריאל דהאן

פרופ' רות רונן

ד"ר מיכאל פרידמן

ד"ר רונה כהן

תום מרגלית

פרק דמיה
תפס"ן

פסיכואנליזה
ופילוסופיה

צו השעה

גבריאל דהאן

דברי פתיחה

ברוכות וברוכים הבאים לניוזלטר של תוכנית a-קדמיה בתפס"ן. תכנית זו אשר קבלה את השם a-קדמיה תפס"ן מתרחשת כאחת מן התולדות של האוריינטציה בפעולה של תפס"ן-תחנה פסיכואנליטית שנשענת על השימוש בפסיכואנליזה כאצבע קריאה, כזו אשר מבחינה בין אפשרויות שונות לפעול עם הפסיכואנליזה ועם

הפסיכואנליטיקאי.

בתוכנית זו הכוונה היא להביא לידי התרחשותו של מפגש בין הפילוסופיה לבין הפסיכואנליזה, כמו גם בין מי שעיסוקו היא הפילוסופיה לבין מי שעיסוקו היא הפסיכואנליזה, כלומר בין הפילוסוף לבין הפסיכואנליטיקאי. אנו יודעים שלאקאן פנה לפילוסופיה ולפילוסוף באותה מגמה של יצירת מפגש במובן של קונפרונטציה. הדבר התרחש על גבי העימות בין הנחות היסוד השונות והשימושים השונים שלעיתים "הסתתרו" תחת מסמנים זהים.

נוכל למתוח את המגמה הזו של לאקאן בין שני קטבים בהוראתו, כאשר בפתחה הוא מניח את הפילוסוף סוקרטס כפסיכואנליטיקאי ובסופה של הוראתו הוא מניח את עצמו הפסיכואנליטיקאי כפילוסוף. בין לבין הוא מטלטל את הפילוסופיה תוך שהוא מטלטל את הפסיכואנליזה עצמה.

ב־1966 בפני סטודנטים לפילוסופיה, בתגובה לשאלה שהיא רלבנטית לעצם המפגש שתוכנית a-קדמיה נטלה על עצמה להעמיד למבחן: "כיצד, בתוך ההוראה של הפילוסופיה, הינך תופס את ההוראה של הפסיכואנליזה?" משיב לאקאן: "...אינני יודע למה ניתן לצפות בתוך ההוראה של הפילוסופיה, אך לאחרונה התנסיתי בכך, מה שהותיר בי ספק רב: כלומר שהפסיכואנליזה לא תוכל לתרום לפילוסופיה במה שמכנים הרמוניטיקה, אלא בכך שתחזיר את הפילוסופיה אל זיקתה לאובסקורנטיזם".

אלא שבמרץ אותה שנה בשיעור בסמינר שלו האובייקט של הפסיכואנליזה הוא מעלה את הטענה שלמעשה הפסיכואנליזה מחדשת את הפילוסופיה אלא שישנו חשש שבשל בעיה של יושר בעמדה הפילוסופית יהיה לה קושי להכיר בכך. ולמרות זאת, בסמינר Encore בשיעור של ה־16 בינואר 1973 לאקאן ימצא בלב השיח הפילוסופי כווריאציה של שיח האדון את האהבה.

אפשר שכך מתאפשר לו לנוע אל מה שאותו ינסח בסוף הוראתו כפי שצוין לעיל, וזאת דרך ההצעה שלו בסמינר הסינטיסם ב־16 במרץ 1976, לכנות את הוראתו כ־folisophie, שהיא לדבריו צורה פחות קודרת של חכמה מזו שנמצא בקהלת של המקרא, חכמה שמיסדת על גבי החסר כיסוד היחיד שיכול להיות לה, חכמה שמיסדת על גבי סיכונים למכביר לשגות.

וכך ב־Le moment de conclure ב־20 בדצמבר 1977 אנו יכולים לשמוע את לאקאן מגיע אל מה שנוכל לכנות ההפכי של מה שבו פתח בשעה שהכתיר את סוקרטס כפסיכואנליטיקאי: "[יש] להניח את הדגש על העובדה שאין מציאות. המציאות אינה מכוונת אלא רק באמצעות הפנטסמה, והפנטסמה היא באותה מידה מה שמשמש עבור הפואטיקה... יהא אשר יהא, אפילו בנוגע לפרקטיקה הזו זה באותה מידה פואטיקה. אני מדבר על הפרקטיקה שמכונה אנליזה... מה שאני עושה כאן, כפי שהבחין בכך מישהו שמבין, שהינו אלתוסר, זו פילוסופיה, אלא שפילוסופיה זה כל מה שאנו יודעים לעשות. הקשרים הבורומאים שלי, זו גם כן פילוסופיה, זו פילוסופיה שעשיתי בה שימוש על פי יכולתי, תוך שאני הולך עם הזרם אם אוכל לומר, הזרם שנובע מן הפילוסופיה של פרויד. עובדת ההכרזה על המילה לאמודע, אינה דבר יותר מאשר פואטיקה שאיתה עושים את ההיסטוריה".

זהו אם כך האתגר של התוכנית בשנתה הראשונה, של המורים שילמדו בה השנה ושל המשתתפים שיטלו בה את חלקם להעניק קיום לקונפרונטציה הזו בין היחידוש שמחדשת הפסיכואנליזה את הפילוסופיה לבין הפסיכואנליזה כפרקטיקה פואטית/פילוסופית. כתב העת הזה יהפוך עם הזמן לבמה הכתובה של הדוודי הקונפרונטציה הזו אלא אם כן הפרי שלה תהיה הדממה.

גבריאל דהאן, מנהל תפס"ן

רות רונן

לאקאן

והפילוסופים

תוכנית הלימוד שתתחיל לראשונה באוקטובר 2023, מיועדת לבעלי הכשרה פילוסופית ו.או פסיכואנליטית. התוכנית נועדה להעמיק את הידע של בעלי הכשרה פילוסופית - בפסיכואנליזה, ושל בעלי הכשרה פסיכואנליטית - במשמעותם של מושגים פילוסופיים. אלא שמטרת התוכנית הולכת מעבר לכך. אנו מקווים, באמצעות המפגש בין שני התחומים, לתת למשתתפים כלים לחשוב אחרת על מושגי היסוד בתרבות, ולטלטל חלק מתבניות המחשבה המקובלות והמובנות מאלהן.

להלן דוגמה: במחקר עכשווי שנעשה על ידי חוקרים בארה"ב עם מערכת של בינה מלאכותית הצליחה המערכת האמורה לעקוב בצורה לא פולשנית אחר פעילות מוחית, ולתאר מה חושב אדם ששומע סיפור. זהו עוד מקרה של אירוע טכנולוגי מהפכני מן הסוג שמסעיר בימים אלה את האנושות - שכלול של מערכות טכנולוגיות עד לכדי יצירת אפשרות לקרוא מחשבות. חוקר המעורב במחקר מסייג: הפענוח מחייב שיתוף פעולה מצדו של האדם שאת מחשבותיו רוצים לזהות. אם נבדק נתן למחשבתו לנדוד, או אם חשב על דברים אחרים בזמן שהקשיב לסיפורים, המערכת לא הצליחה לזהות קשר בין דפוסי הפעילות המוחית שלו לבין מחשבותיו. אבל, מבטיח החוקר, גם הבעיה הזו תיפתר ככל שהטכנולוגיה, שהיא עכשיו בחיתוליה, תשתפר. אלא שבמקרה כזה תתעורר בעיה אתית שכן טכנולוגיה מעין זו לפענוח השפה, או לקריאת מחשבות, תוכל לשמש גם למטרות שליליות.¹ בהקשרים רבים בהם נידונות השלכות של קידמה טכנולוגית עולה שהטכנולוגיה מקדימה את האתיקה; בבחינת כשניע לגשר נעבור אותו. אבל מלבד ההנחה שכיבוש יעדים באמצעות התבונה קודם לשיקולים מוסריים, ניכר גם שהמדע מניח מראש אלו היבטים של מחשבה אנושית תומכים ומקדמים את המדע ואלו מפריעים לו. נדידת מחשבות היא "מחוץ לתחום", מעין שיבוש שיש להתגבר עליו. נוכחת כאן גם ההנחה שהמדע, למרות היותו תוצר של התבונה האנושית, לא נמצא לגמרי בשליטת בני האדם: הקידמה הטכנולוגית מלווה באפשרויות של הרס, של תוצאות הנמצאות כביכול "מחוץ לשליטה".

איך אפשר להבין את המבוכ הזה?

נראה שכדי להבין את האירוע המכונה בינה מלאכותית, יש להבין מה נחשב ליכולת תבונית, ומהם גבולות המחשבה. שכן, חידושים טכנולוגיים, למרות שנוצרו בכוח תבונת האדם, לכאורה עשויים או עלולים ללכת מעבר לה. לפילוסופיה מסורת המניחה כתכלית קידמה

ונאורות ומציבה בפנינו דמות אדם ששום דבר לא מגביל את כוח מחשבתו. תפקיד הפילוסופיה לנסח את התנאים למימושה של יכולת זו. אז מה טיבה של החרדה המתעוררת נוכח הישגיה של התבונה? בהקשרים אלה מלמדת אותנו הפסיכואנליזה לא רק שמחשבה נודדת היא אבן יסוד של כל מחשבה, אלא גם שהדחף להרס לא זר לתודעה האנושית, הפסיכואנליזה מציבה בפנינו דמות אדם שהמחשבה שלו נודדת, שנדחף באופן לא מודע אל ההרס והתוקפנות ולא דווקא אל ההבנה ועשיית הטוב. הבינה המלאכותית מסעירה ומעוררת חרדה דווקא מפני שהיא נוגעת באותם יסודות מודחקים וסותרים באדם: האמונה בכוחה של המחשבה כמו גם ההכרה הלא מודעת בדחף ההרס. היתכן שהחידוש הטכנולוגי עצמו נבנה על גבי מה שהתבונה הפילוסופית מבקשת לסלק?

הפענוח של מקרה עכשווי כזה חשוב לא רק עבור מידת ההתמצאות העדכנית שלנו בעולם. מושגי יסוד שגורים כמו מחשבה/תודעה/הכרה/ידיעה/ידיעה חלקית/הבנה אינם מובנים מאלהים ואין כמו המפגש של הפילוסופיה עם הפסיכואנליזה כדי להאיר את מורכבותם.

קורס המבוא על לאקאן והפילוסופים, ישמש מסגרת לקריאה מקרוב במקורות פילוסופיים ופסיכואנליטיים כדי לרדת לחקר מושגי יסוד אלה. נבחן טקסטים יסודיים בתולדות הפילוסופיה, לצד התייחסויות מן הצד של פרויד ולאקאן. מטרת השיעור הזה היא יצירת מפגש עם מושגי היסוד בשני התחומים.

נבחן את הקשר בין הקוגניטו של דקארט לבין הלא מודע של פרויד כדי לשאול מהי הכרה, מהי מחשבה ומה יכולה להיות הנגזרת של הנחת קיומה של מכונה חושבת. נלמד את הקשר בין אהבת האל של שפינוזזה לבין אהבת הטרוספרנס בפסיכואנליזה, כדי להבין את היחס בין הידע שמוחזק על ידי האדם לבין הידע שהאדם מייחס לישות בה היא/הוא מאמינים (בין אם מדובר באלוהים ובין אם מדובר במדע). נבחן אופנים בהם מציגים פילוסופים את תפיסת הטבע ביחס למחשבה האנושית, לצד התייחסויות מן הצד הפסיכואנליטי לשאלת השליטה של האדם בטבע ובתוצרי המדע. נקרא על הנפש אצל אריסטו כדי להבין איזה תפקיד יש לנפש ביחס לפונקציה של המחשבה, ומה הקשר בינה לבין הנפש בפסיכואנליזה.

1. <https://www.haaretz.co.il/science/2023-05-01/ty-article-magazine/premium/00000187-d79c-d6a1-ad87-ff9def5e0000>

מיכאל פרידמן

סטרוקטורליזם

ופסיכואנליזה

"הארץ היא הר געש. היא מאכסנת את השפה." כך מתחיל מכתבו של גרשום שולם "הצהרת אמונים לשפה שלנו" לפרנץ רוזנצוייג הנכתב בסוף 1926. ואכן, התקופה הנוכחית היא עצמה הר געש, אשר מכריח אותנו להיתקל במציאות אחרת, שנראה כאילו נכפתה עלינו. אבל כמו ששולם מיד מציין במשפט השני במכתב זה, הרי שההיתקלות הזו קשורה באופן שאיננו ניתן לניתוק במה שהארץ הזו מאכסנת - השפה. וכך, כמעט 100 שנה אחרי ששולם כתב את מכתבו, התקופה הנוכחית מזמינה אותנו, או יותר נכון, דורשת, לחשוב מחדש על המילים שאנו משתמשים בהם - או, אם ננסה לדייק, יש דרישה לחשוב מחדש על המילים שמשמשות בנו. אין כאן רק דרישה לחשוב על גבולות הפעולה המותרת, אלא גם וביתר שאת על גבולותיהם של המושגים המגדירים את פעולות אלו. מהו "מרי" ומה "אזרחי" במרי כזה? מהי "התגברות"? או "דמוקרטיה"? מהי "סבירות"? מהו בכלל המושג הזה, "סבירות"?

באופן דומה לדרישה של התקופה הנוכחית, הפסיכואנליזה מזמינה אותנו לחשוב מחדש על יחסי הסובייקט, השפה והמושגים בה - לא רק במובן של מה מאכסן את מה, או מי שולט על מה, אלא בכלל על מהו המושג "מושג". כמו שפרויד הראה, אפילו המושג "כפתור" איננו מתפקד באותה צורה אצל כל הסובייקטים, ובטח לא אצל סובייקטים אשר יש להם פְּטִיש לכתורים. אבל השאלה היותר דחופה היא לברר ראשית, האם המושג הוא אכן מושג (מלשון 'השגה'), האם אכן ניתן להשיג את המושג, או שהוא למעשה אף פעם לא ברהגדרה? התקופה הנוכחית דורשת לחשוב על שני האופנים שבהם ניתן לחשוב על הניתנות להשגה של המושג: מחד, המושג כמה שלא ניתן להשגה באופן מהותי; ומאידך, המושג כמה שלא ניתן להבין אותו אך נמשאר אופק עתידי של הבנה אפשרית. או, אם ננסה לנסח זאת בצורה אחרת, האם המושג הוא כמו מלכודת הלוכדת אותנו בעודנו מחפשים אחר ההגדרה הנכונה, ומשום כך אנו תמיד נלכדים במלכודת זו, נשארים

בתוכה, בתוך כלוב זהב זה (או שמא בתוך צנצנת זכוכית, שאיננו אפילו מודעים שאנו לכודים בה?) או האם המושג כן פותח אופק אופטימי יותר, להגדרה יותר נכונה, לניסוח יותר הולם של החוזה בין הסובייקט לשפה, גם אם עתה נראה שאין דרך מוצא מצנצנת זכוכית זו? האם יש דרך לנכס מחדש מושגים מסוימים? זאת אומרת, האם יש דרך להשתחרר מכבלי ההיסטוריה והניתוחים ההיסטוריים של מושגים שונים, ולנסות לראות אם ניתן להמציא אותם מחדש?

דיונים אלו על השפה, על המושג ועל הקשר בין הסובייקט ורשת המושגים שבהם הוא מתאסן מופיעים - בין אם במפורש ובין אם באופן מובלע בדיונים ב' ועל סטרוקטורליזם הבלשני. הסטרוקטורליזם היה אחת מהתנועות התיאורטיות החשובות במדעי הרוח של המחצית הראשונה של המאה ה-20, וניתן לחשוב על תחילתו עם פרסומו של הספר "קורס בבלשנות כללית" של פרדיננד דה סוסור ב-1916. אך הספר "קורס בבלשנות כללית" איננו ספר אשר נכתב על ידי דה-סוסור, אלא חובר על ידי תלמידיו מסיכום של הרצאותיו של דה-סוסור. בכך כבר הספר מכריז על עצמו כספר ללא מחבר, ללא סמכות מרכזית. כמה שנים לפני שדה-סוסור ניסח את עיקרי תורתו, מציע פרויד להסתכל מחדש על השפה ועל השפעותיה על הסובייקט המדבר, כאשר - במהלך שנקרא שניתן לקרוא לו עתה דה-סוסוריאני - הוא חוצה את שליטתו של הסובייקט על השפה. לאקאן ניסח מחדש את תורתו של פרויד, בהדגישו את האספקטים הלשוניים אבל גם את גבולותיה של השפה עצמה. אך האם התקופה הנוכחית איננה תובעת לחשוב שוב על גבולותיה של השפה? במובן מסוים, המאבקים המתרחשים היום בישראל אינם רק על עיצוב ועיצוב מחדש של המציאות בארץ, אלא גם על עיצוב מחדש של היחסים בין השפה והממשי. הארץ הייתה תמיד הר געש, אבל הפסיכואנליזה מציעה לנו איך ניתן לחשוב מחדש על ההתפרצות הזו: שכן בדיוק בהתפרצות זו היחסים בין הממשי והשפה משתנים. במובן הזה, הפסיכואנליזה מציעה לחשוב מחדש את היחסים בין המציאות ה'חיצונית', הממשי הנפשי והשפה - שכן שלושת הסדרים אשר משתנים לנגד עינינו בימים אלו.

תום מרגלית

**מרטין היידגר -
מהי חשיבה?**

חייל, בן זמנו של מרטין של מרטין היידגר כותב במכתב מן החזית: "אני ממשיך להיות בסדר, אפילו שהקרב בו השתתפתי ב-30 באוקטובר כמעט והחריש את אזניי ברעשם של עשרים וארבעה סוללות ארטילריה. על כל פנים, אני עדיין מאמין שהאנטינומיה השלישית של קאנט יותר חשובה מכל מלחמת העולם הזו, ושהמלחמה עבור הפילוסופיה היא כמו החושיות עבור התבונה. אני פשוט לא מאמין שהאירועים של העולם החומרי הזה יכולים אפילו במעט לגעת במרכיבנו הטרנסצנדנטיים, ולא אאמין בכך אפילו אם פגז צרפתי יקרע את גופי האמפירי. תחי הפילוסופיה הטרנסצנדנטלית."

אם לא נפריז ביחס לדבריו של אותו חייל טרנסצנדנטאלי, אפשר שנלמד מהם דבר מה בנוגע לשאלת יחסי ההוויה והחשיבה. לכאורה, דברים אלה מספרים על סיטואציה בה חייל בזמן מלחמת העולם הראשונה חושב מחשבות פילוסופיות. כמובן שישנו דבר מה משעשע בדברים אלה - מכיוון שמוטב לחייל השוכב בשוחה בזמן שפגזים נופלים סביבו שיחשוב על הפגזים ולא על האנטינומיה השלישית של קאנט. וכמובן שניתן לראות בדבריו של החייל המדווחים מהחזית הצהרת נאמנות פילוסופית, שרצוי ותתגשם תחת תנאים אחרים מאלה של המלחמה. אולם אם נמנע מלהתייחס לדברים באופן שכזה ונקבלם בפשטותם ואולי אף ברצינות, אפשר יהיה לשאול דרכם לגבי מקומה של חשיבה או של עיון פילוסופי תחת התרחשות אקטואלית שגוברת עליהם, היכן שפגזים נופלים. האם החייל מדווח במכתב על רגע מבודד של תרבות, רגע של חשיבה בתוך ההתרחשות האקטואלית של המלחמה? האם האינטלקט מפציע כאן כחלופה למציאות זו? האם החייל חושב כדי לא להיות היכן שהוא נמצא, או שהוא נמצא היכן שהוא חושב ולצד זאת, או מסביב לזאת נופלים הפגזים? האם האנטינומיה השלישית של קאנט אכן חשובה יותר מכל מלחמת העולם הראשונה? וכיצד בכלל ניתן לשאול שאלה כזו? אם הפגז יקרע את גופו האמפירי של החייל לא יהיה מי שיחשוב, וללא הפילוסופיה הטרנסצנדנטלית עבור החייל לא יהיה בשביל מה לחיות. מהי אם כן החשיבה אותה מתאר החייל?

אחד מקווי היסוד בהגותו של היידגר מתווה את שאלת ההוויה כשאלה הנשאלת רק ככל שהווייתו של השואל היא הנדונה ומעורבת בשאלה. באותו מובן השאלה "מה נקרא לחשוב?", "מהי חשיבה?" אינה שאלה למדנית לגבי תוכנה וטיבה של החשיבה, ואיננה מכוונת להסיט

את תשומת הלב מהתרחשות אקטואלית כזו או אחרת. השאלה 'מהי חשיבה' שואלת לגבי האקטואליות של החשיבה, כיצד ומדוע החשיבה הכרחית עבור הוויה. השאלה 'מהי חשיבה' מצביעה על האופן בו למדנות וחשיבה הינן מענה לקריאה של הוויה, מענה המלמד שהאדם כבר כלול, מעורב ומסובך בפרובלמטיקה השייכת לשאלת ההוויה שלו. ולכן רק מחשבת ההוויה, שהיא החשיבה השמה במרכז עניינה את ההוויה, יכולה להחזיק את כובד משקלה של החשיבה, המגיע אליה מתוך עיסוק זה בהוויה. לשם כך, מסביר היידגר, עלינו "לפעול פחות ולחשוב יותר", כלומר ללכת אל מעבר להבחנה שבין הפעולה לבין החשיבה. אז, לדידו של היידגר, ניתן יהיה לאתר את היסוד בחשיבה שאינו 'דעה' מתחלפת, ואינו מגדל פורח באוויר, אלא נקודת עיגון עבור הקיום האנושי.

לאקאן, בהתייחסו לטקסט 'מהי חשיבה' של היידגר, מלמד שהחשיבה היא שדה של ניכור. הוא מוסיף ומסביר כי הצמד 'מחשבה' ו'לא־מודע', בו עשה שימוש פרויד אינו מחווה פילוסופית, וכי אינו צמד מקרי כי אם הכרחי. אם הלא־מודע חושב, זה משום שדרכו ניתן לאתר אזור של חתך בין מה שנקרא חשיבה לבין ההוויה. את היחסים שבין ההוויה לחשיבה לא נוכל לתאר אלא במסגרת מורכבות של יחסים מוציאים בין שתי שלילות. מן האפשר לטעון יחד עם פרמנידס "Thinking is Being", אולם לא במסגרת של יחסי הכלה, אלא רק בעקבות הכרעה הכרוכה באובדן. לאקאן נותן פשר לתנועה שבין החשיבה להוויה כזו המצביעה על זימון של הוויה אל המקום בו היא הינה שאיננו כרוך בקיום. פשר זה למורכבות יחסי החשיבה והוויה, בהיותו פסיכואנליטי נותר קרוב לפילוסופי, ודומה שהיה מתקבל על דעתו של היידגר.

שיעור הקריאה בטקסט 'What is Called Thinking?', יכוון לדיון דרך קריאה צמודה בטקסט בשאלות השייכות לשדה היחסים של מה שבין הוויה ובין החשיבה, תוך ניסיון לעמוד על נקודת המפגש שבין הפסיכואנליזה לפילוסופיה אשר עולות מתוך שדה זה. השאלה 'מה נקרא חשיבה' הינה צו שעה, בכך שהיא קוראת להציב את החשיבה כחוצץ במרחק הנדרש מן המתרחש בשעתנו, זאת כדי לקחת בו חלק חושב ופועל.

1. Jacques Lacan, *The Seminar of Jacques Lacan, Book XIV: The logic of phantasy* (1966-67), trans. Cormac Gallagher, Lesson from 18.1.1967. p. 80.

האדם את איבריו - איברי התנועה כאברי החישה - לידי שלמות, או מסיר מדרכן כל מה שמגביל את פעולתם". כך "המנוע מעמיד לרשותו כוחות אדירים, שאותם כמו את שריריו, הוא מסוגל לשלוח בכל כיוון הנראה לו, הספינה והמטוס גורמים שלא המים ולא האוויר לא יוכלו לחסום את תנועתו. במשקפיים הוא מתקן את פגמי העדשה שבעינו, במשקפת הוא צופה למרחבים רחוקים, במיקרוסקופ הוא חוצה את גבולות הראות שתוחם לו מבנה הרשתית שלו. במצלמה הוא יצר לו מכשיר המנציח את רשמי הראיה בני החלוק, דבר שעושה למענו תקליט הגרמפון לרשמי הקול החולפים, שניהם למעשה מימושים של כוח הזכירה שבו ניחן זכרונו" ועם זאת ממשיך פריד, "האדם בין ימינו אינו מוצא אושר בדמיונו לאל". כלומר אותה אי נחת, אותה תנועה של הדחף שממשיכה לחפש פורקן וסיפוק אינה חדלה או התמתנה, ההפך הוא הנכון. כך שמצד אחד אנו עדים לתצורות גוף חדשות, לגופים "היברידיים", אימיניים, לא מוגדרים, פלואידיים, אולם מצד שני, נשאלת השאלה האם גופים אלו מציגים תצורות חדשות שהינן ביטוי לאותם קונפליקטיים וקשיים אינהרנטיים להוויה המדברת שהפסיכואנליזה מכירה מהקליניקה של ההיסטריה, של האובססיה ועוד, או שלמעשה מדובר בשינוי מרחיק לכת המצריך מחשבה חדשה. במילים אחרות, בתוך הקונטינגנטי, בתוך הווריאביליות ההיסטורית של הסימפטומים, האם יש ממשי שהוא עדיין הכרחי, כזה שקושר בין אי הנחת של ההוויה המדברת בתוך הגוף שלה כפי שנראה בקליניקה של פריד לאי הנחת בגוף כפי שניכר בתצורות החדשות שהזמן הזה מציג.

הכל השתנה, אבל האם ככל שהדברים משתנים, כך הם נותרים אותו הדבר?

Plus ça change, plus c'est la même chose
ככל שזה משתנה, כך זה נשאר אותו הדבר.
האמנם?

נדמה שאחת השאלות שממשיכות להיות בלתי פתורות עבור ההוויה המדברת היא שאלת הגוף. מהרגע שבו אנחנו מופיעים בעולם יש לנו גוף, אלא

שהגוף הזה שיש לנו, כפי שאומר לאקאן, אף פעם לא יהיה שלנו. מדובר כאן בקורס על הגוף, כשהדגש הוא על איזשהו יחס או אולי אינייחוס בין הגוף למחשבה, ואיך האינייחוס הזה קובע את האופנים בהם אנחנו הווים בעולם כהוויות עם לא מודע ועם גוף. כלומר במוקד הדיון היותנו הוויה עם גוף, והיותנו הוויה עם לא מודע, והאחד קשור בשני שהרי הגוף ניתן לנו תמיד כבר דרך התיווך של הלא מודע. והשאלה הכללית יותר שבמסגרתה השאלה הספציפית של הגוף תשאל נוגעת באיזשהו יחס או אולי אינייחוס בין פילוסופיה לפסיכואנליזה, ואם נוסיף פרמטר נוסף, זה יהיה הטמפורליות, "בזמן הזה". ואולי השאלה המקדימה שצריכה להיות מונחת על השולחן היא האם יש מופע ייחודי של הגוף בזמן הזה והאם הפסיכואנליזה שנוסדה והופיעה ברגע היסטורי כל כך שונה מהזמן שלנו יכולה בכלל לומר לנו משהו על הגופים שלנו היום.

הגופים שלנו היום מחוברים לכל כך הרבה מכשירים, אפרטוסים כפי שפוקו ואגמבן מציינים, וכפי שהפסיכואנליזה כבר אצל פריד ב"תרבות בלא נחת" מצביעה עליהם. כל אותן "אקסטנציות" של הגוף, שעבור פריד הן בגדר "פרוטיזות", כלים "באמצעותם מביא

רונה כהן

הגוף בפילוסופיה

ובפסיכואנליזה